

Николай Ковачев

ЛИТЕРАТУРНО-ФИЛОЛОГИЧЕСКИТЕ ЗАНИМАНИЯ НА ЧЛ.-КОР. ПРОФ.
АЛЕКСАНДЪР КОЛЕВ БУРМОВ

Първият ректор на Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий” Александър К. Бурмов беше оригинална личност с понякога взаимноизключващи се качества. В тази насока, струва ни се, най-много му подхожда характеристиката на близкия му приятел и колега акад. Петър Динеков: “Навсякъде той (Ал. Бурмов) пламтеше от идеи, навсякъде се хвърляше с цялата си енергия, радваше се, страдаше, не се спираше пред никакви пречки, не се боеше пред никакви трудности”¹.

Житейският и творчески път на Ал. Бурмов е път неравен и труден, път, характерен за по-голямата част от българската интелигенция, произлязла от народните среди. Роден на 2 февруари 1911 г. в бедно семейство на белочерковските селяни Мария и Кольо Бурмови, Ал. Бурмов от ранни години търпи лишенията на българското селячество, вдъхновяван от героичното минало на Бяла черква по време на Априлското въстание, от подвизите на четата, предвождана от Поп Харитон и Бачо Киро, при защитата ѝ на Дряновския манастир. От майка си и от съселянките си той от дете се пленява от богатството на народните ни песни и приказки, от разнообразието на местните празници и обреди. Жаден за повече знания, завършил основното си образование на село, лишен от средства, той се принуждава да постъпи като стипендиант в Софийската духовна семинария. Недозавършил я, записва славянска филология в Софийския университет, а по-късно се прехвърля и завършва с отличие история. През 1940—1941 г. специализира източноевропейска история във Виена.

Докато се утвърди като историк, Ал. Бурмов претърпява интересно развитие в желанията и стремежите си, нещо характерно и за други наши известни учени филолози: акад. Петър Динеков, акад. Пантелей Зарев, акад. Емил Георгиев, чл.-кор. проф. Иван Левков, проф. Велчо Велчев, проф. д-р Кръстьо Генов. Още като ученик Ал. Бурмов пише стихотворения и разкази. Четиринадесетгодишен, помества в търновския вестник “Т р е з в а м и с ъ л” стихотворенията “**Към трезвий идеал**” и “**Зове ни**”², чрез които се приобщава към идеите на въздържателите у нас. Първото стихотворение започва с куплета:

След тебе сплотени, могъщи, единни,
решително смели, безименна твърд
в стремителни стройни, безбройни дружини,
след теб вървим — макар и към смърт...

А второто:

Великото време ни вика,
зове ни решителен час —
да почнем битка велика,
да чуем трезвений глас...

Като ученик в столицата Бурмов намира прием за изява в редица списания и вестници. Списание “Бългaрскa рeч” отпечатва стихотворението му “Майчина клетва”³, вестник “Глобус” под името Сашо Бурмов помества стихотворението “Суша”⁴, в което в духа на народната душевност сполучливо защитава темата си:

Сякаш девет лами са заключили
ведрото небе с вълшебен ключ —
дъжд не пада, веселите чучури
огнена уста изпи със жад.
Тъй ли нявга ние сме сè обречени
радост да не видим никой ден?
— Черна мъка в пламналите вечери,
грижи горестни за хляб весден.
Клюмат бавно — сякаш не от вятъра —
низките жита под пламен зной.
— Някой змей е нивите, земята
тръгнал да запали с див пожар.
Три лета не видяхме в ръцете си
златни класове от жито, ръж —
три лета градушка вред понесе се,
туй пък ще измине в блян за дъжд.
Сякаш девет лами са заключили
синьото небе — че месец веч
дъжд не падна, изворните стубели
змят чер посече с огнен меч.

Не липсват стихове, в които се изразява тъга от раздялата с родители и бащино

огнище, напр. "Завръщане":

Ден след ден — безкрайно много
се изнизиха в тъга,
в мен гореше буен огън
и танцуваше скръбта...

Известни интимни нотки откриваме в "Писмо"⁵:

Аз помня, аз помня тихите вечери,
когато безумно умира денят
и тихо цветята се свеждат — обречени
във радост неземна да минат светът...

и в "Любов"⁶:

Не вярвам, че ти си кат всички жени
вървяща по прашните улици,
че ти не живееш в далечни страни,
където живели са рицари...

Младият литературен творец особено успешно се представя и добива първоначални признания в областта на разказа, свързан предимно с тематиката на българското село, отразяващ душевността, възрастията и бита на нашия селянин. Тук могат да се посочат разказите "Звънчето"⁷, "Пролетна песен"⁸, "Завръщане"⁹, "Иманяри"¹⁰, "Самота"¹¹, "Суша"¹². Значително място намират разказите на младия белетрист в някои столични вестници: "Обзор"; "Пролетна песен"¹³, "Кръвта кипи"¹⁴, "Жътва"¹⁵, "Сънят на угърта"¹⁶, "Чернозем"¹⁷, "Грехът на Вида"¹⁸; във вестник "Ученически подем" намираме произведенията му "Ноември" и "Януари"¹⁹; във вестник "Трезво дете" са отпечатани разказите "Бащин завет"²⁰, където герой е дядо Ильо от Богатово; "По вършилта" и стихотворението "Пиян заю"²¹.

Разкази на Бурмов са поместени в "Литературен сборник на най-младите" (1929 г.) под редакцията на Цветан Минков. Бурмов издава и няколко отделни свои книги: "Буря" — разкази, "Млад живот" (Варна, 1929, 44 стр.); "От земята до небето" (под псевдоним Милко Росенски, София, 1934); "Кънчо Арапчето" (София, 1938, 32 стр.) с илюстрации от Стоян Венев.

Произведения на Бурмов намират прием още във вестник "Светлоструй" и "Ехо", в списание "Жупел", в детските списания "Веселадружина", "Детски свят", "Здравец" и др. Под неговото отговорно редакторство се отпечатва брой 84 — 87 (1932) на "РЛФ" (Работнически литературен фронт), за което е изпратен в затвора.

По редица съображения А. Бурмов прибягва до няколко псевдонима в периодичния печат: А лек си Й о в о в (вестник "Струя", 1930 г.), А л. Б о л о т о в (списание "Жупел", 1933/34 г.), Б у р м а (вестник "Ехо, 1932 г.), В и н т о в к а (списание "Жупел", 1933/34 г.), К о ж у х (вестник "Жупел", 1931, вестник "Ехо", 1932), А л. К о ж у х а р о в (вестник "РЛФ", 1932), Б о л т (вестник "Жупел", 1933), М и л к о Р о с е н с к и (списание "Весела дружина", "Детски свят", вестник "Здравец", 1934/35 г.), С. К о ж у х а р о в (вестник "Литературен фронт", 1944 г.)²².

Не са ни достатъчно известни подбудите на младия поет и белетрист постепенно да изостави литературното творчество и да се отдаде на научноизследователска дейност, но в него литературната ни критика вече е виждала надежден белетрист; вече е посочила стилистичните качества на творбите му, по които е започнал да се отличава от други свои съвременници. В отзив, поместен в списание "Пролетни цветя", Велчо Велчев отбелязва: "Ние имаме пред себе си един 17 — 18-годишен младеж, който само с няколко досега излезли разказа открива своята духовна същност на поет..., "с непосредствено отражение на действителността, с умение за композиция, живо изображение, ценното е, че оставя героите да действуват мотивирано, без да опитва да прави ненужни психологически анализи, каквито правят много наши автори"²³.

За сборника разкази "Буря" положително се отзовава А т а н а с Д у ш к о в (А. Липен) — разказите в сборника "надрастват твореца си и му спечелват име на надежден разказвач"... , "на Бурмов не липсва нито език, нито динамика", "той има едно живо художническо слово, с което претегля и никога не минава мярката", "Бурмов е безсъмнен талант"²⁴.

Сближил се със сътрудници на списание "Българска мисъл", редактирано от проф. М. Арнаудов, и с редица частни издатели, Ал. Бурмов не стои далеч и от научните проблеми; жаждата за знания го тласка към библиотеките и архивите и той става един от най-компетентните познавачи на архива при Народната библиотека и при Българската академия на науките. Селската тематика на разказите му, непосредственото общуване с народното творчество и говорът на селяните му от Бяла черква го насочват към проучване на родния му фолклор. Плод на този му интерес са изследванията "Народни умотворения от с. Бяла черква"²⁵ и "Народни песни на призовските българи"²⁶.

Трябва да признаем, че с първия си труд с говорно-фолклорен характер 19-годишният Бурмов се изявява като прецизен специалист, който все още окончателно не е намерил научната област, на която ще се отдаде за цял живот. Опирайки се на примерната "Програма за проучване на българските народни говори" на проф. Беньо Цонев, с необходимата точност той разкрива и описва особеностите на родния си белочерковски говор, като определя обсега му в границите на с. Вишовград, Емен и Грухчова махала (днес — Росица); достатъчно подробно характеризира вокалната и консонантната система на говора, наличните видове комбинаторни звукови промени, някои морфологични и лексикални особености. Проучването се илю-

стрира с приложените 250 народни песни, 21 приказки, многобройни пословици, поговорки, клетви, гатанки, баяния, с детски игри и метеорологически вярвания, предадени с точна фонетична транскрипция. След всяка творба се посочват датата на записване, името и възрастта на информатора. Прави впечатление, че след всяка песен се дават разнообразни бележки било по отношение на формите, било за значението на отделни думи. Това свидетелствува за тънко познаване на родния говор.

За историческата диалектология и за историята на езика ни имат значение и издадените в оригинал от Ал. Бурмов и Ст. Стойков материали и документи на Бачо Киро Петров от Бяла черква²⁷.

Преходът от литературно-филологически занимания към исторически научни изследвания за Ал. Бурмов преминава през сериозна всеотдайна редакторска работа около издаването на произведенията на предосвобожденските ни творци Хр. Ботев, Л. Каравелов, З. Стоянов и К. Фотинов.

Познавайки амбициозността, надареността и подготвеността на проф. Александър К. Бурмов, бихме казали, че ако не беше избрал окончателно за свое основно поприще българската история, той би имал завидни успехи и в областта на българската литература и на българската филология.

БЕЛЕЖКИ

- ¹ Сборник в памет на Ал. Бурмов. С., 1973, с. 113.
- ² Трезва мисъл. Просветен лист — I. В. Търново, март 1925, бр. 4, с. 1, 3.
- ³ Българска реч, II, 1927, 217.
- ⁴ Глобус, II, 8. IV. 1928, бр. 29.
- ⁵ Глобус, III, 4. XI. 1928, бр. 6, 4 — "Завръщане"; "Първи цветя", I, Враца, 1928, кн. 3, 18 — "Писмо".
- ⁶ Първи цветя, I, 1928, кн. 6 — 7, 7.
- ⁷ Българска реч, II, 1927, с. 89.
- ⁸ Българска реч, II, 1927, с. 174.
- ⁹ Глобус, III, 1929, бр. 15.
- ¹⁰ Първи цветя, I, 1928, кн. 6 — 7, с. 13 — 15.
- ¹¹ Първи цветя, I, 1928, кн. 3, с. 3.
- ¹² Първи цветя, I, 1928, кн. 4 — 5, с. 1.
- ¹³ Обзор, I, 1928, бр. 3, с. 2.
- ¹⁴ Обзор, I, 30. XII. 1928, бр. 5, с. 2 — 3.
- ¹⁵ Обзор, I, 12. II. 1929, бр. 8, с. 2 — 3.
- ¹⁶ Обзор, I, 25. III. 1929, бр. 10, с. 2 — 3.
- ¹⁷ Обзор, I, 30. V. 1929, бр. 13, с. 2 — 4.
- ¹⁸ Обзор, I, 15. XI. 1929, бр. 19, с. 3 — 4.
- ¹⁹ Ученически подем, VII, 1930, кн. 2, 3.
- ²⁰ Трезво дете, I, 1930, бр. 1, с. 1 — 4.

²¹ Трезво дете, I, 1930, бр. 10, с. 1 — 2; бр. 3 — 4, с. 3.

²² **Иван Богданов.** Речник на българските псевдоними. С., 1989, с. 65, 73, 85, 146, 157, 158, 237.

²³ Пролетни цветя, I, Враца, 1929, кн. 6 — 7, с. 30.

²⁴ Обзор, I, бр. 14, 15. VI. 1929.

²⁵ **Сборник** за народни умотворения..., т. 38, 1930, с. 1 — 192.

²⁶ **Сборник** за народни умотворения..., т. 42, 1936, с. 1 — 16.

²⁷ Бачо Киро Петров. Материали и документи. С., 1937, 360 стр.